

2018

M.Phil.

1st Semester Examination

SANSKRIT

PAPER —SAN-111

Full Marks : 40

Time : 2 Hours

The figures in the right-hand margin indicate full marks.

Candidates are required to give their answers in their own words as far as practicable.

Illustrate the answers wherever necessary.

(सर्वे प्रश्नाः संस्कृतभाषया आङ्ग्लभाषया वा समाधेयाः)

1. (क) Research. इत्यस्य के पर्यायः ? Research शब्देन किं गम्यते ? शोधकर्मणः मुख्यम् उद्देश्यं किम् ? तस्य वैशिष्ट्यानि संक्षेपतः उल्लिख्यन्ताम्।

अथवा

- (ख) शोधप्रबन्धनिर्माणे तथ्यसंग्रहे च किं किम् अवश्यमेव कर्तव्यम् ? - यथानति आलोच्यताम्।

5

(Turn Over)

2. (क) वर्णनामूलकग्रन्थसूचिविषये टिप्पणी लेख्या। 5

अथवा

(ख) मातृकासंरक्षणे किं किं कर्तव्यम्। 5

3. (क) पाण्डुलिपिलिखने केषामुपादानानां व्यवहारो भवति स्म ? सविशदं लिख्यताम्। 5

अथवा

(ख) 'ACCR-II' -इत्यनेन किं बोध्यते स्पष्टीक्रियताम्। 5

4. (क) ग्रन्थसम्पादनपर्यायाः के ? — सविशदमालोच्यताम्। 5

अथवा

(ख) टीका लेख्या — 2½ x 2

(i) प्रतलतत्त्वम्। (Archetype)

(ii) वंशलतिकापद्धतिः।

5. (क) मूलं दृष्ट्वा मुद्रितस्य मुद्रनालय — पद्धतिमनुसृत्य संशोधनं कार्याम्। 5

मूलम् - द्रव्यादयोऽपि प्रमेयशब्देन प्रसिद्धाः। तेषां द्रव्यादीनां पुनः आनन्त्यात् प्रमेयाणामपि आनन्त्यं कल्प्यते। किन्तु आत्मादिद्वादशप्रमेयाणां तत्त्वसाक्षात्कारेण सकलपदार्थविषयकमिथ्याज्ञान-निवृत्तेः निःश्रेयसाप्राप्तिः

मोक्षलामो वा घटते। अतः मुमुक्षूणां कृते द्वादश पदार्थाः एव प्रकृष्टानि प्रमेयाणि। तथा च गौतमेन बहुष्वपि प्रमेयेषु केवलम् एतेषामेव द्वादशप्रमेयाणामुल्लेखो विहितः। संक्षेपेण एतद्वक्तुं शक्यते यत् न्यायदर्शनस्य प्रथमसूत्रस्थेन प्रमेयशब्देन पारिभाषिकार्थः स्वीकार्यः येन आत्मादीनां द्वादशप्रमेयाणां बोधो जायेत।

मूद्रितम् - द्रव्यादयोपि प्रमेयशब्देन प्रसिद्धः। तेषां द्रव्यादीनां पुनः आनन्त्यात् प्रमेयामपि आनन्त्यं कल्प्यते। किन्तु आत्मादिदिदशप्रमेयाणां तत्त्वसाक्षात्कारेण सकलपदार्थविषयकमिथ्यानिवृत्तेः निःश्रेयसप्राप्तिः मोक्षलामः वाघटते। अतः मुमुक्षूणां कृते द्वादशपदार्थाः एव प्रकृष्टानि प्रमेयाणि। तथा च गौतमेन बहुष्वपि प्रमेयेषु केवलमेव एतेषाम् द्वादशप्रमेयाणामुल्लेखो विहितः। संक्षेपेण एतद्वक्तुं शक्यते यत् न्यायदर्शनस्य प्रथमसूत्रस्थेन प्रमेयशब्देन पारिभाषिकार्थः स्वीकार्यः येन आत्मादीनां द्वादश प्रमेयाणां बोधो जायेत।

6. (क) सामान्यतः 'Bibliography' कतिधा ? तेषु को भेदः आस्माभिराद्रियते ? तद्वेदस्य स्वरूपं निरूप्यतां सोदाहरणम्। 5

अथवा

- (ख) 'Index' इत्यनेन किं बोध्यते ? तस्योद्देश्यं किम् ? 'Index' निर्माणे सूचकस्य (locator) का भूमिका ? - यथामति स्पष्टीक्रियताम्।

१. अधोलिखितान् आश्रित्य 'Index' प्रस्तूयताम् - 5

(क) प्रमेयतत्त्वबोध — 15, 16, 17, 19, 23.

प्रानायमवाद — 101, 103, 109, 110, 111, 112, 113.

मानमेयोदय — 21, 22, 23 (foot note-2),
25 (End Note-17)

मनुसंहिता — 2, 4, 6, 8, 9, 10, 11.

न्यायसूत्रवृत्ति — 202, 203, 204, 205 (E.N.-21)

बादन्यायटीका — 427, 431, 437.

सेतुटीका — 422, 423.

(ख) अधोलिखितान् आश्रित्य ग्रन्थपञ्जी विरचनीया। 5

THE KASHI SANSKRIT SERIES - 281

Elements of Research Methodology in Sanskrit by Dr.
Keshab Chandra Dash M.A, M.Phil, Ph. D.
Vyakaranacharya, Diploma in German.

Reader : Deptt. of *Nyāya Philosophy*, Sri Jagannath
Sanskrit Vishvavidyalaya, Srivihar, Puri-752002.
Chaukhambha Sanskrit Sansthan, Varanasi, Ed
Second 2009.